

TAIME STRESS

Marge Starast

PhD, dotsent

Eesti Maaülikool, aianduse õppetool

Marge.Starast@emu.ee

11. jaan. 2019

TAIME STRESS

- Stress on seisund mil taime funktsioneerimine destabiliseerub
- Taimedel tekib stress, kui ümbritseva keskkonna tingimused pole eluks optimaalsed
- **Stressi seisund põhjustab taimes ainevahetuslikke häireid**

Normaal-
seisund

Stress e.
pingeseisund

<https://www.canolacouncil.org/canola-encyclopedia/fertilizer-management/phosphorus-fertilizer-management/>;
<https://www.agric.wa.gov.au/mycrop/diagnosing-group-b-herbicide-damage-canola>

Surm

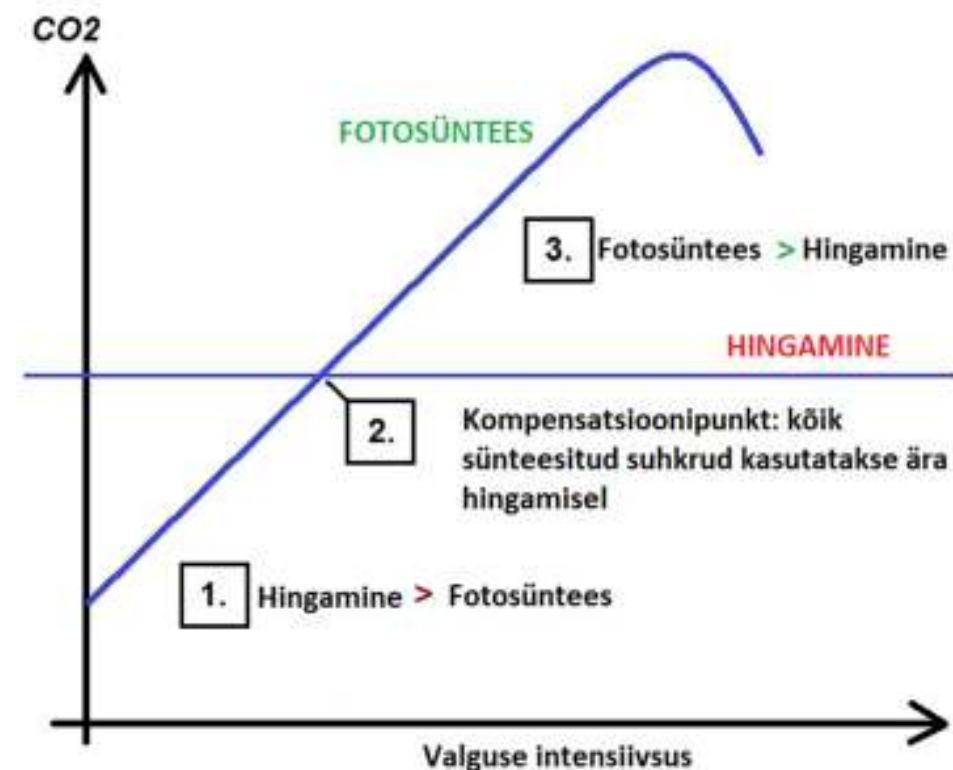

AINEVAHETUS

- a) Aine te moodustumine (süntees, assimilatsioon)
- b) Aine te lagunemine (katabolism, dissimilatsioon)

Aine te süntees ja lagunemine peavad olema tasakaalus

- Stressiolukorras saavad ülekaalu lagunemisprotsessid

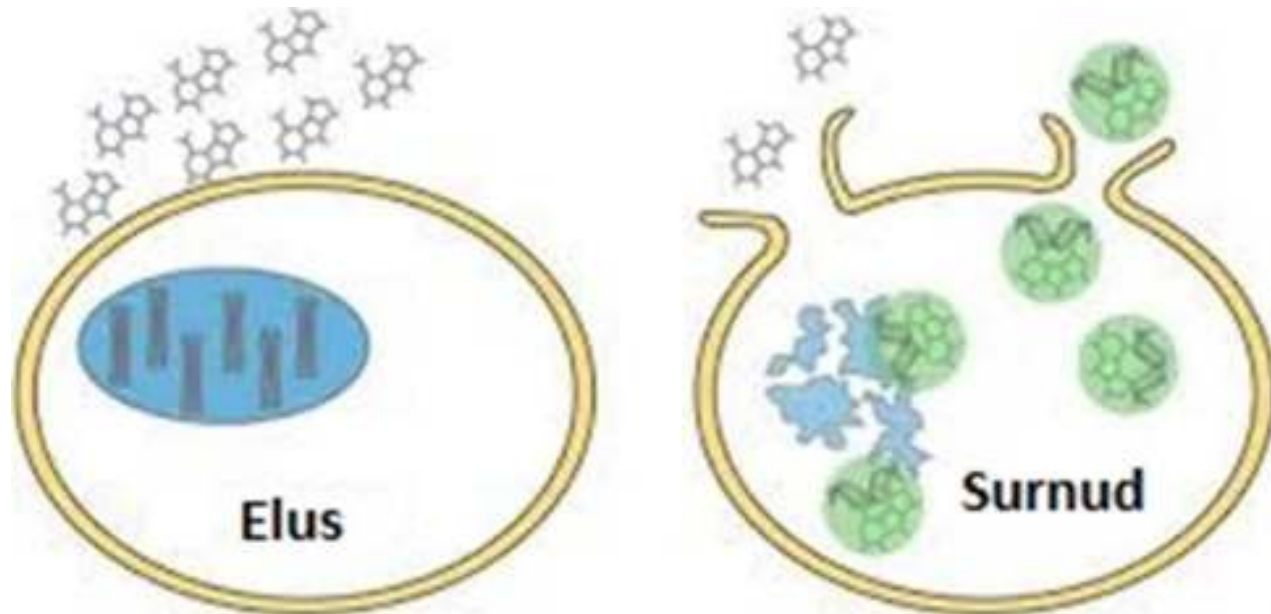

ELU – MIDA SEE TÄHENDAB?

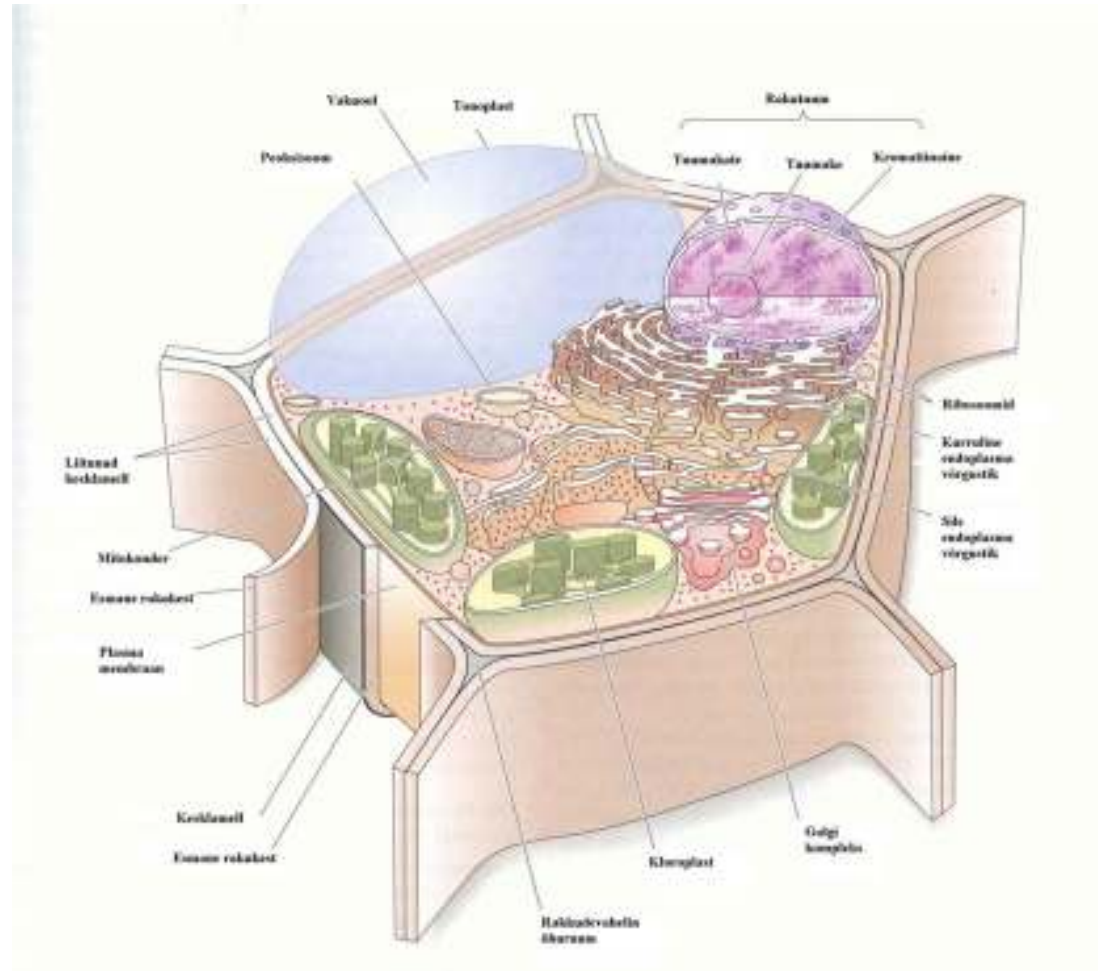
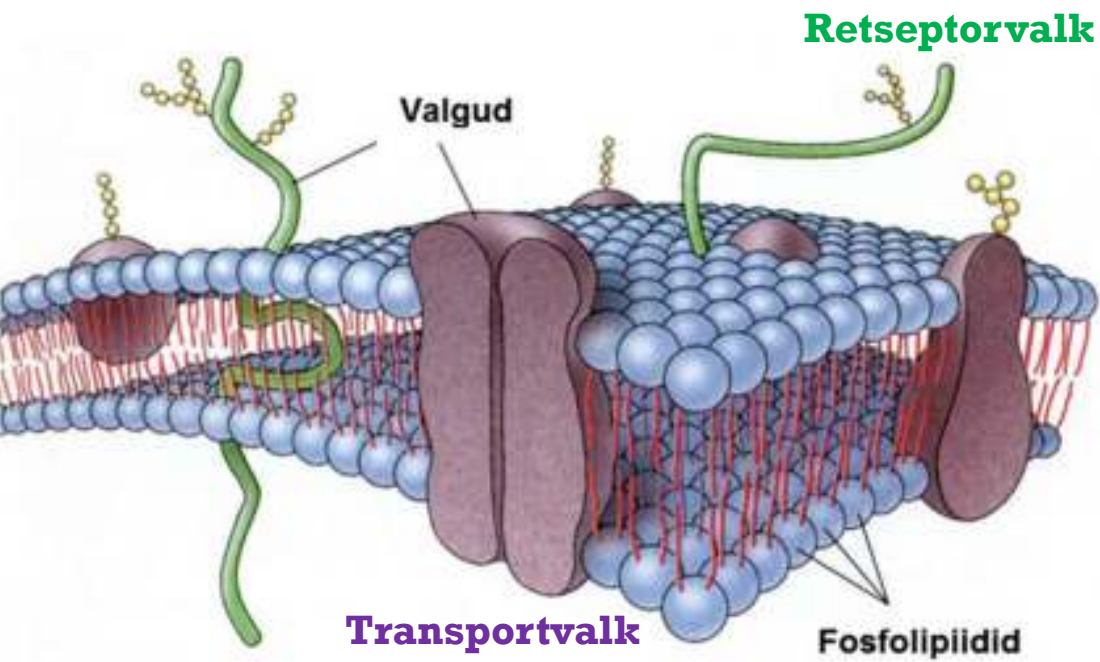
- Ainevahetus
- Piiritletus – selle tagab normaalseid funktsioone

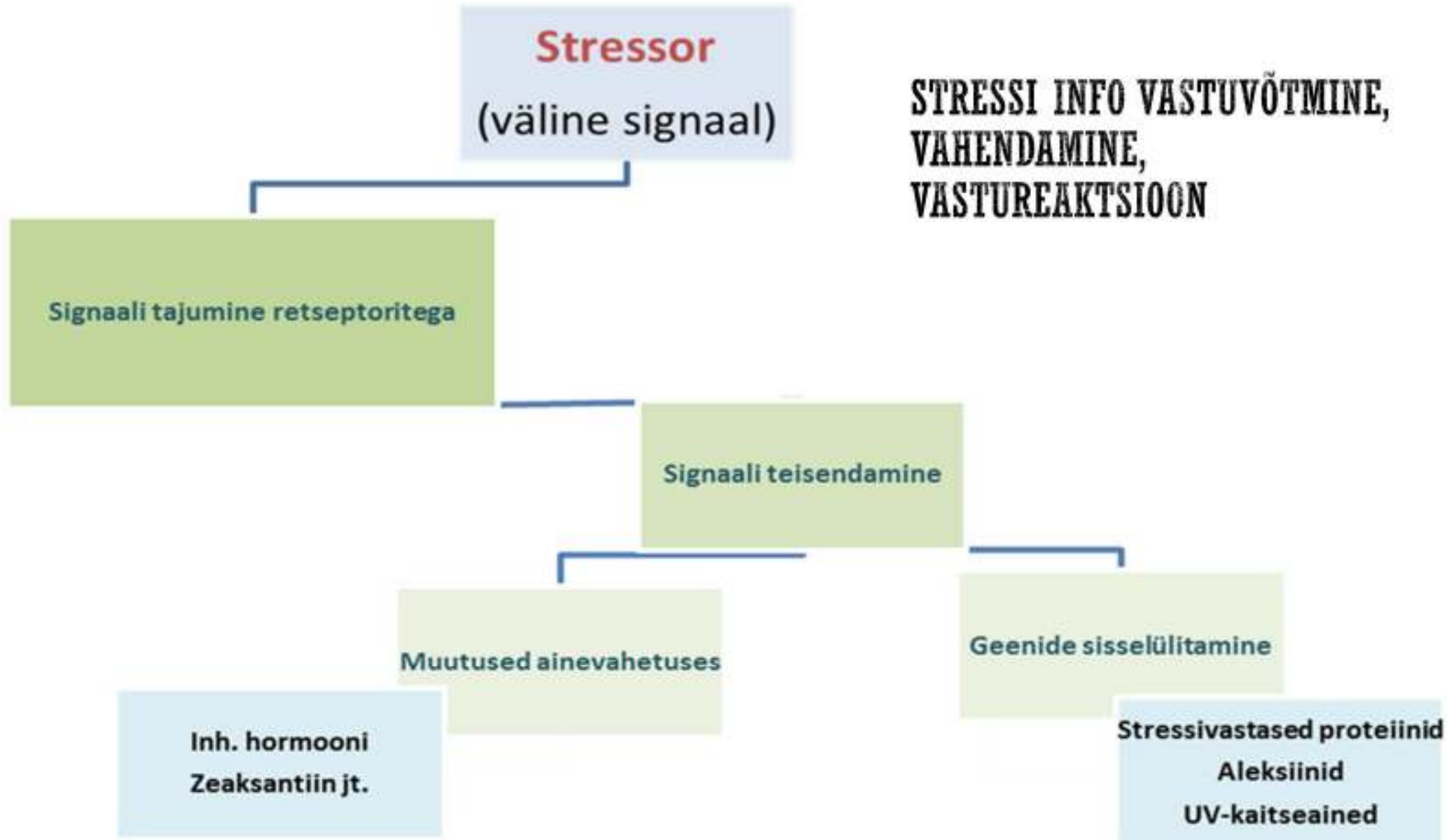
MEMBRAAN

- Paljumeisvõime

MEMBRAAN

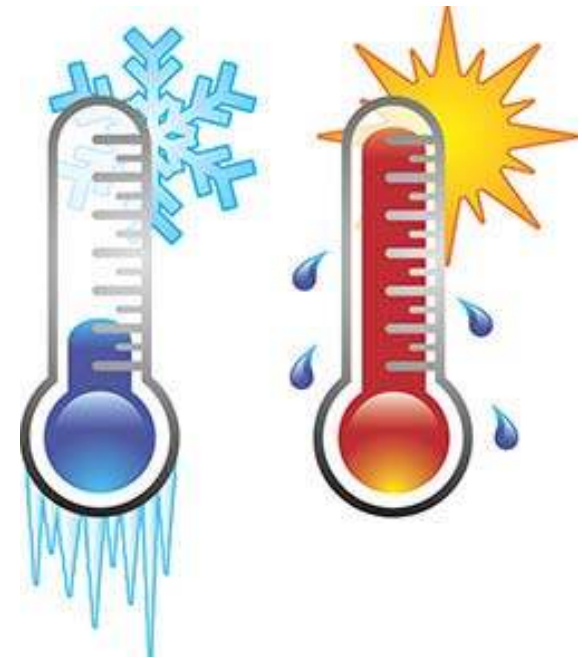

TEMPERATUURISTRESS

Põhjustajaks:

- optimumist madalam temperatuur
- optimumist kõrgem temperatuur
- suures ulatuses varieeruv temperatuur

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

Generatiivorganid

- **Viljastumine takistatud**
  - **Sugurakkude ebanormaalne areng ja viljastusvõime puudumine**
    - **Rapsil kriitiline period 1 nädal enne õitsemist temp 27-30 °C**
    - **Hernel õitsemise ajal 30-33 °C – viljastumist ei toimu**
    - **Maisil 33 °C tolmutera idanemine takistatud**
    - **Nisu 30 °C – munarakkude ebanormaalne areng**

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

Mis on piltidel erinevat?

<https://ag.purdue.edu/btny/ppdl/PublishingImages/article%20images/corn-drought2.jpg>;
<https://ag.purdue.edu/btny/ppdl/PublishingImages/article%20images/corn-drought1.jpg>

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

Generatiivorganid

- Saagikuse vähenemine
  - Kasvuperioodi keskmine temperatuuri tõus 1°C võrra vähendab teraviljade saagikust 3-10%
  - Nisule valmimise ajal kriitiline **õine** temp üle 20°C
- Saagi kvaliteet halveneb
  - tärklis, valkude ja õlide sisaldus seemnetes väheneb
- **Seemnete idanevus pärsitud**

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

Vegetatiivorganid

- Kasv pärsitud
  - **Teraviljadel lüheneb oluliselt esimese sõlmevahe pikkus, millega võib kaasneda võsu hukkumine**
- **“Päikesepõletus” lehtedel**

Kahjustus algab lehe servast, sest seal on leherakkude kiht õhuke

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

- **Intensiivne valgus + kastmine (vihm)**
- **Intensiivne valgus + kõrge õhuniiskusest tingitud veepiisad katmikalal**

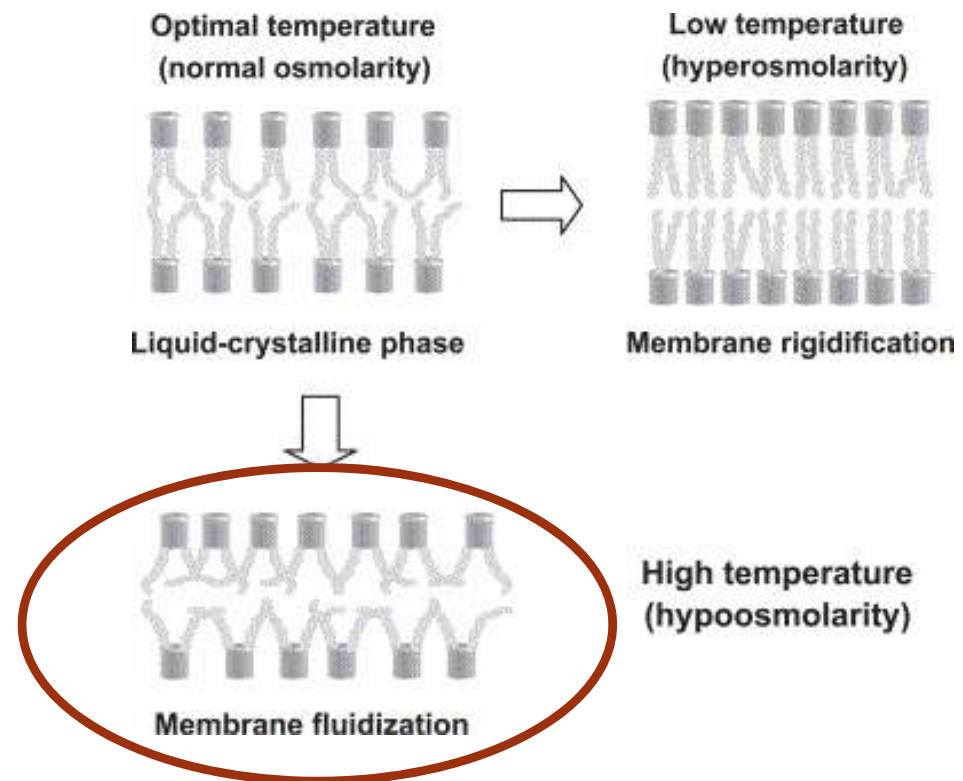
Kahjustused
laikude,
täppidena

TEMPERatuurISTRESS: KUUMUS

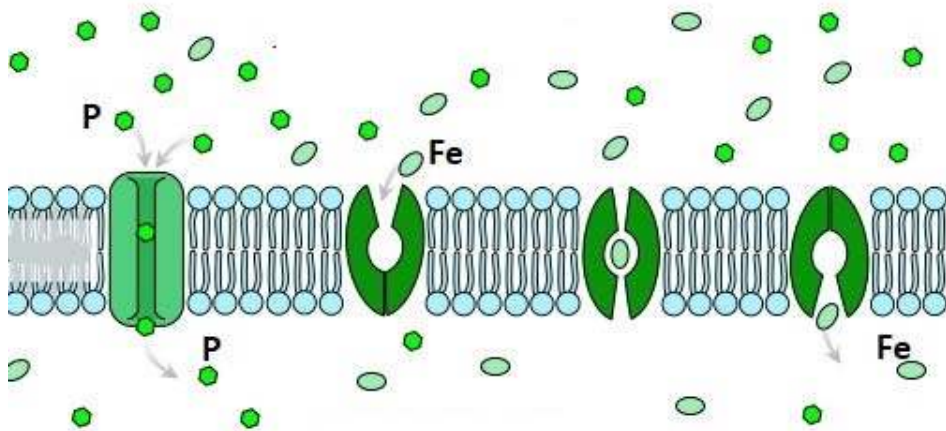
Füsioloogilised, ainevahetuslikud muutused:

- **Membraani lipiidide voolavu suureneb**
  - ainete läbitavus suureneb
  - membraanid lagunevad
- Kuumašoki valkude süntees
  - raku kaitseks kuumuse eest
  - aitavad taastada rakumembraani normaalse oleku

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

- S ja Fe omastamist takistab kõrge temperatuur (katmikalal)

https://www.canr.msu.edu/news/heat_stress_of_zonal_geraniums; <https://www.siyavula.com/read/science/grade-10/biosciences/the-basic-units-of-life/02-cells-the-basic-units-of-life-03>

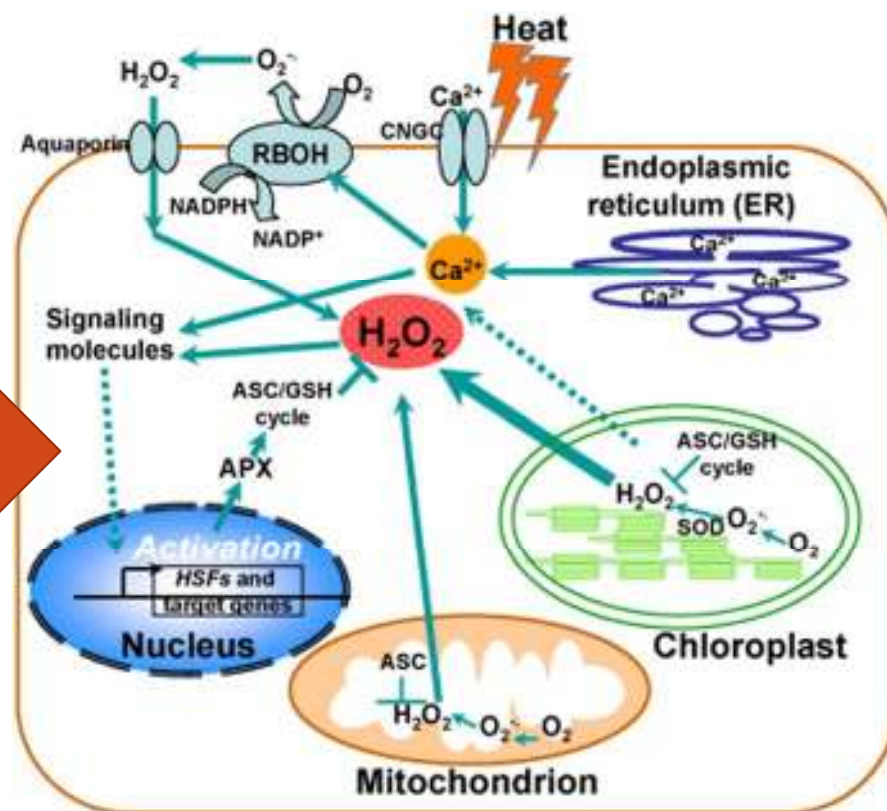
TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

Füsioloogilised, ainevahetuslikud muutused:

▪ Kahjulike radikaalsete ühendite sünteesi suurenemine:

- H_2O_2 vesinikperoksiid
- O_2^- superoksiidanioon
- $\bullet OH$ hüdroksüülradikaal
- $ONOO^-$ peroksünitrit

Oksüdatiivne stress

TEMPERATUURISTRESS: KUUMUS

- Veepuudus rakkudes
  - Peatub normaalne valgusüntees, need lagunevad või kalgenduvad
  - Toksiliste ühendite tootmine
  - Fotosüntees väheneb
  - Hingamise intensiivsus suureneb
-
- Toodangu kvaliteet väheneb: vähem tärklis, valku ja rasvu teraviljades

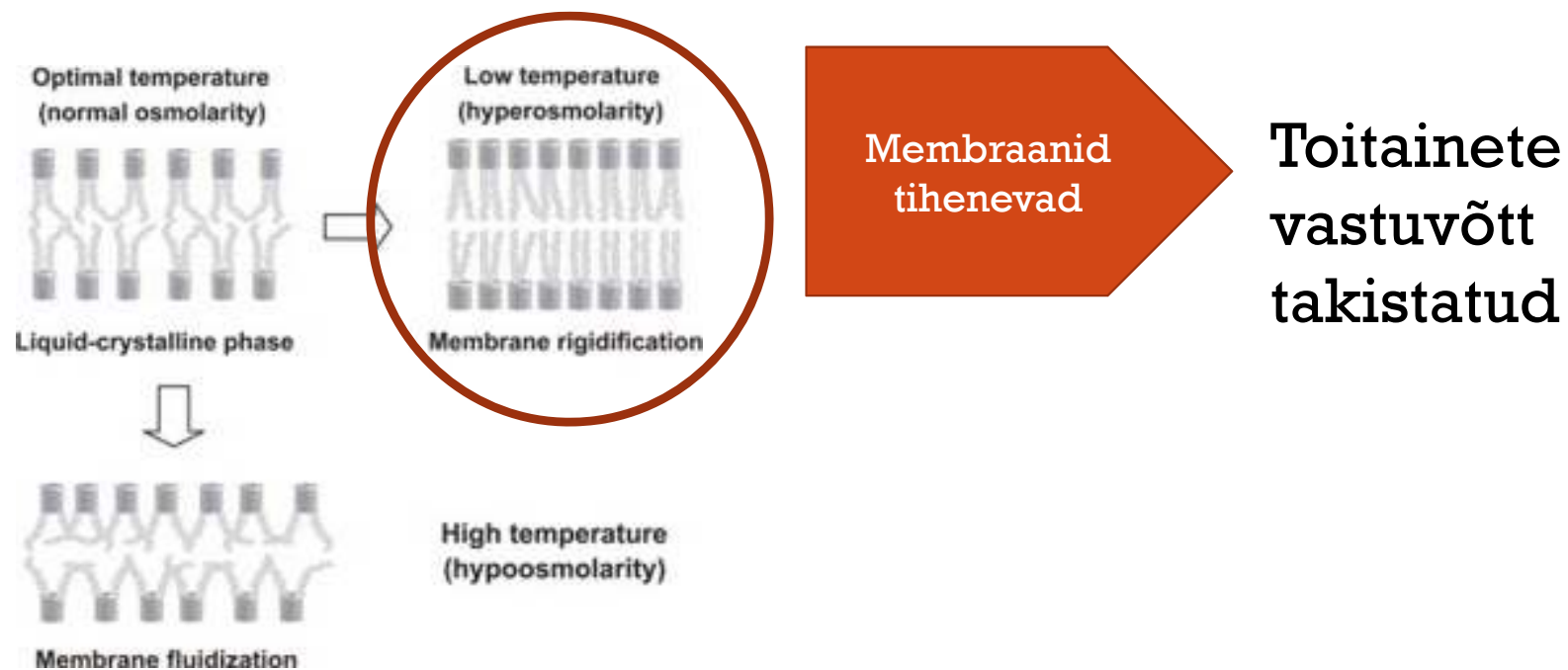
TEMPERATUURISTRESS: MADAL TEMPERATUUR

- **Jahestress** 0...10 (15) °C (idanevad seemed, mais, sojauba, aeduba, kõrvits jne)
- **Külmastress** < 0 °C

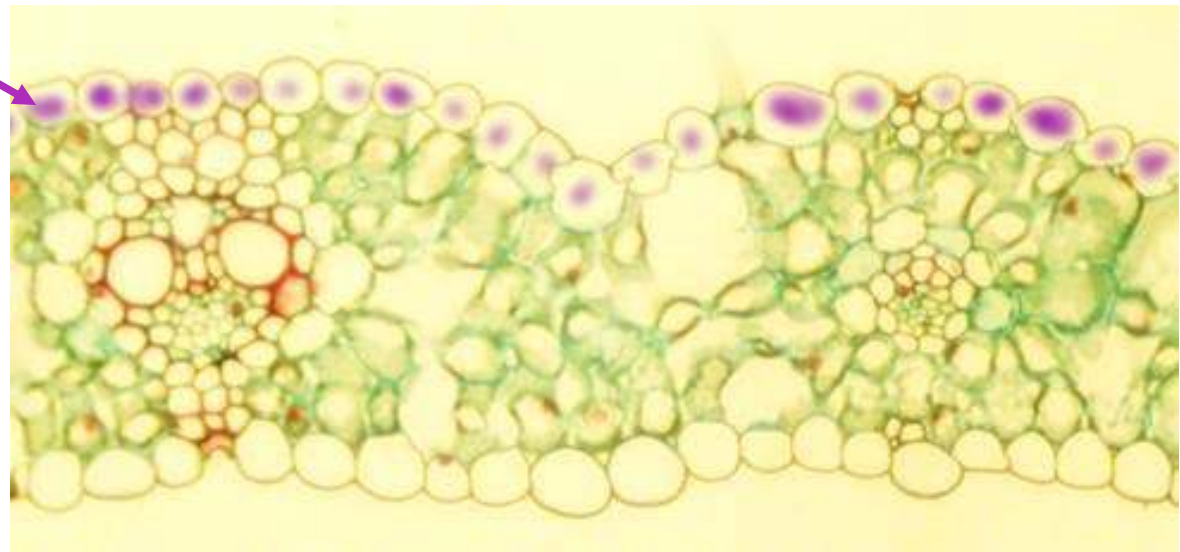
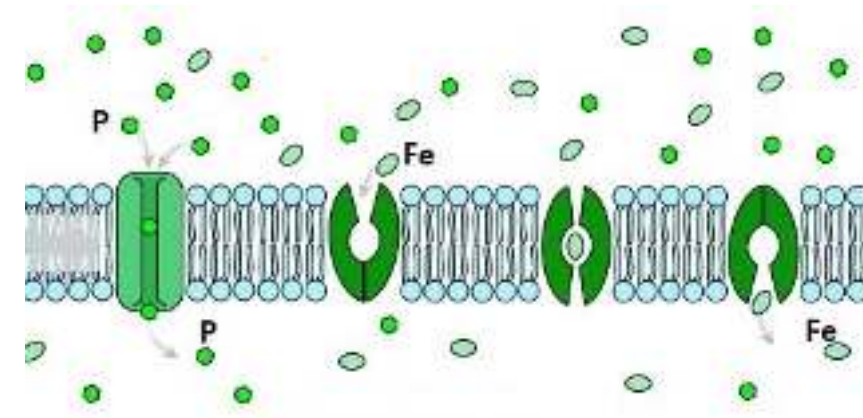
TEMPERATUURISTRESS: JAHEDUS

■ Muutused raku membraani struktuuris

TEMPERATUURISTRESS: JAHEDUS

Antotsüaanid kogunevad epitermise rakkudesse, et "varjutada" fotosünteesiks vajalikku valgust – fotosünteesi surutakse maha

Nisu lehtede P - puudus

https://www.canr.msu.edu/news/purple_leaves_on_wheat_explained; <https://www.siyavula.com/read/science/grade-10-lifesciences/cells-the-basic-units-of-life/02-cells-the-basic-units-of-life-03>; <https://www.siyavula.com/read/science/grade-10-lifesciences/cells-the-basic-units-of-life/02-cells-the-basic-units-of-life-03>

TEMPERATUURISTRESS: JAHEDUS

- Jahedusest tingitud Fe-puudus sojaoal

<https://crops.extension.iastate.edu/it-iron-or-potassium-deficiency>

TEMPERATUURISTRESS: JAHEDUS

Muutused orgaanilise ainete sisalduses

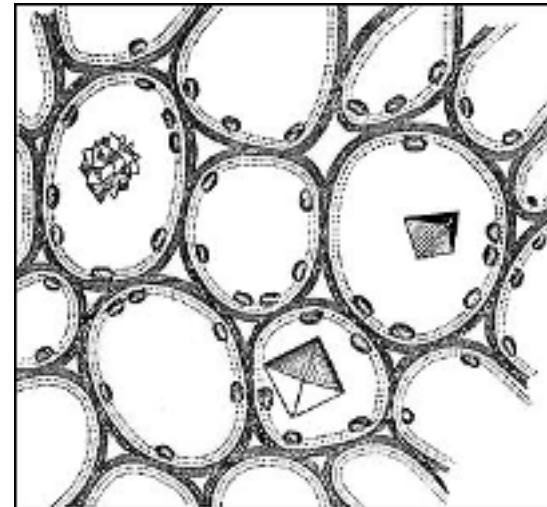
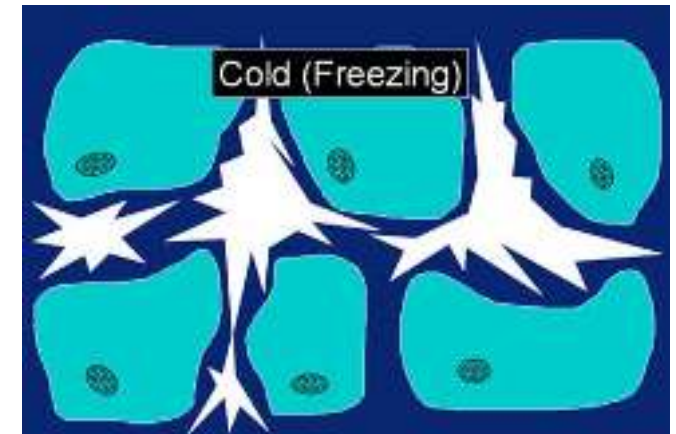
- Valkude sh. ensüümide süntees takistatud
- **Tärglise lagunemine lihtsuhkruteks**
- Klorofülli lagunemine, fotosünteesi pärssimine
- Suhkrute sünteesi vähenemine, hingamise aeglustumine
- Küllastumata rasvhapete sünteesi suurenemine
- Külumumisvastaste valkude süntees

Miks need
kartulid
magusad on?

TEMPERATUURISTRESS: KÜLM

- Taimesisesed muutused sarnased jahestressiga, kuid need süvenevad
- **Jääkristallide teke**
  - Esmalt hakkab külmuma rakkude vahel asuv vesi
  - Raku sees moodustuvad jääkristallid on eriti ohtlikud

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/9f/PSM_V21_D307_Cross_section_of_petiole_with_crystals_in_the_cells.jpg/322px-PSM_V21_D307_Cross_section_of_petiole_with_crystals_in_the_cells.jpg

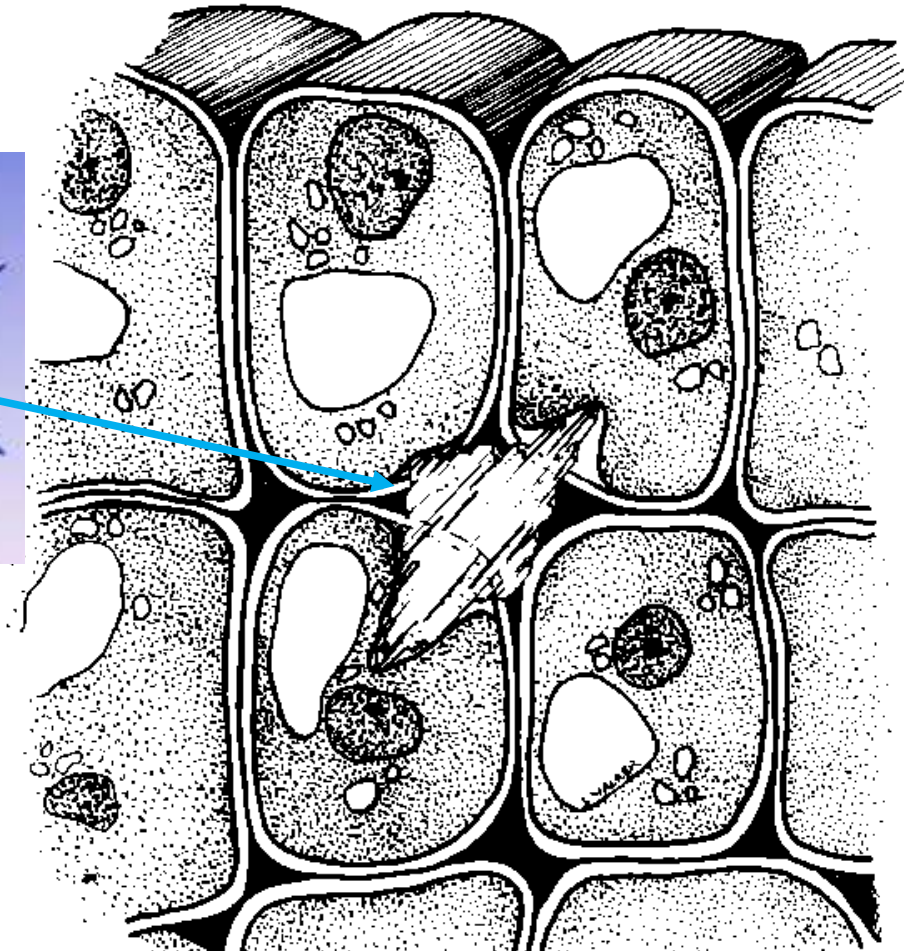

TEMPERATUURISTRESS: KÜLM

- Veekristall kasvab, imeb endasse vett–
raku dehüdratsioon

- Kristall on teravate nurkadega, mis
võivad purustada raku membraani

TEMPERATUURISTRESS: KÜLM

- Külmakahjustus kartulil

https://www.photoshot.net/cont/img_get/0469010P/y2400P0/s/1000P0/100012-141-Potato-frost.jpg

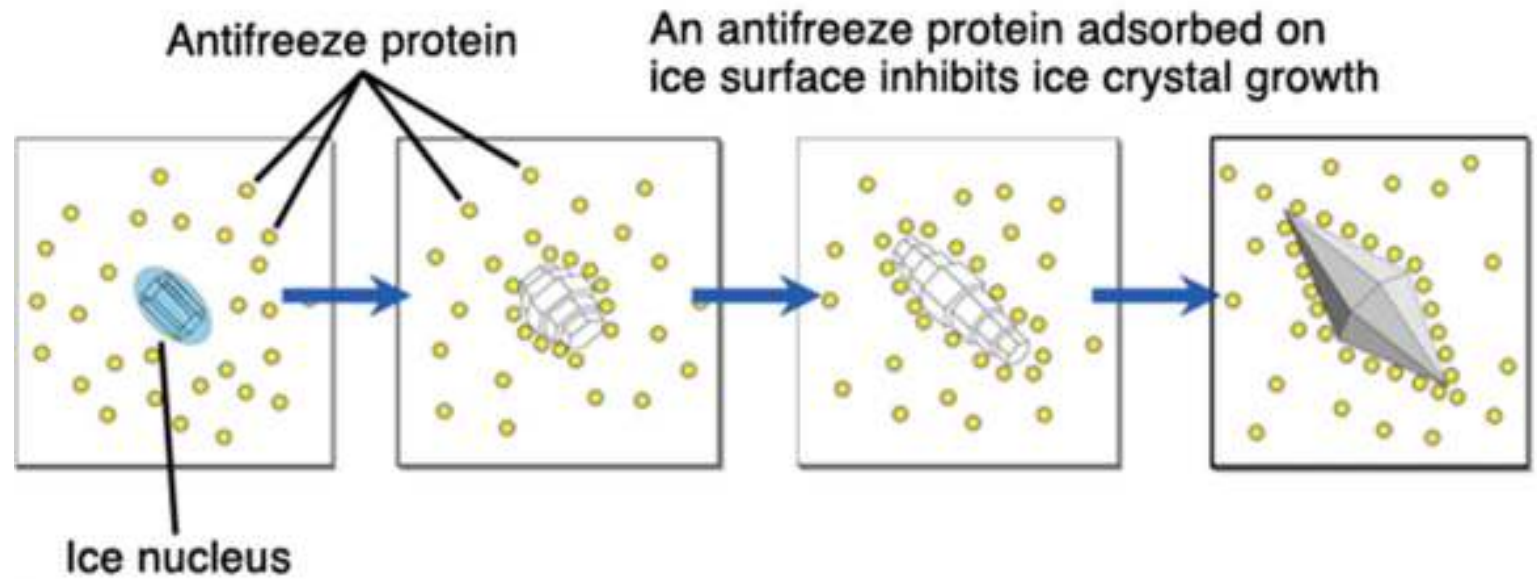
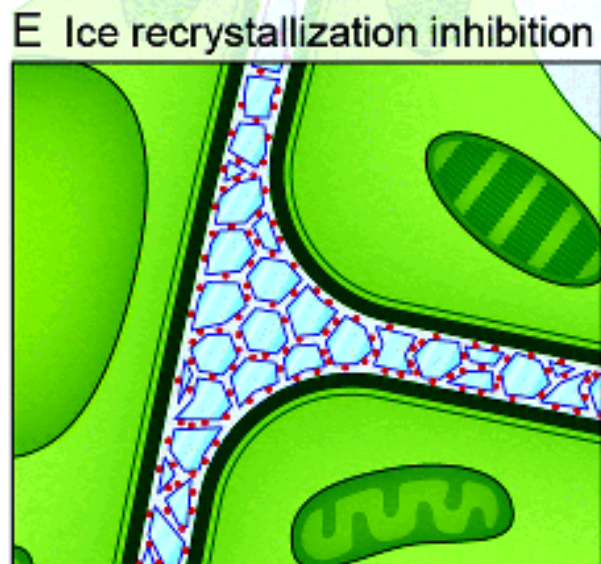
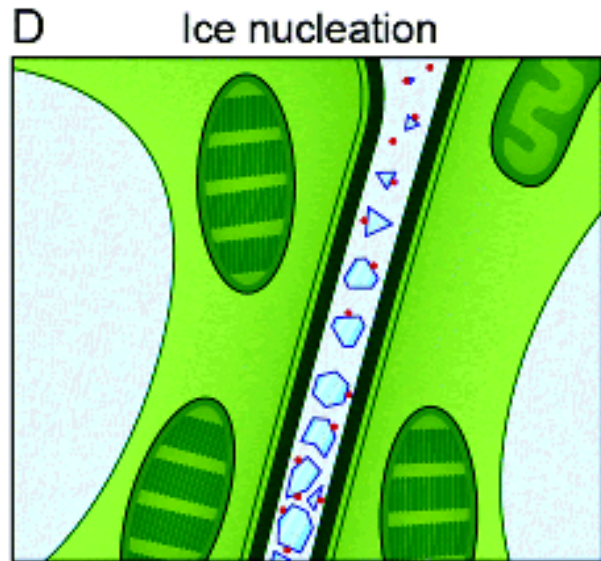

TEMPERATUURISTRESS: KÜLM

KÜLMUMISVASTASED VALGUD

- Takistavad jääkristallide teket taimes

https://www.springscience.com/news-publications/press_release/2012/120026_ag/ag.pdf

TEMPERATUURISTRESS: KÜLM

- **Teraviljad ja raps, eriti talivormid, sünteesivad aktiivselt külmavastaseid valke**

Külmumisvastaste valkude koostises olevad aminohapped:

- glutamiin (Gln), tsüsteiin (Cys), alaniin (Ala),
- seriin (Ser), treoniin (Thr), glütsiin (Gly), treoniin (Thr),
- asparagiinhape (Asp), asparagiin (Asn) , türosiin (Tyr)
- histiniin (His), proliin (Pro)

TEMPERATUURISTRESS: VARIEERUVAD TEMPERATUURID PUHKEPERIOODIL

- Mai-september - kasvu- e. vegetatsiooniperiood, temperatuur üle 5 °C
- Oktoober- aprill – puhkeperiood, temperatuur alla 5 °C

**Vernalisatsioon,
JAHEperiood 0...7 °C**

(1981-2010, EMHI)

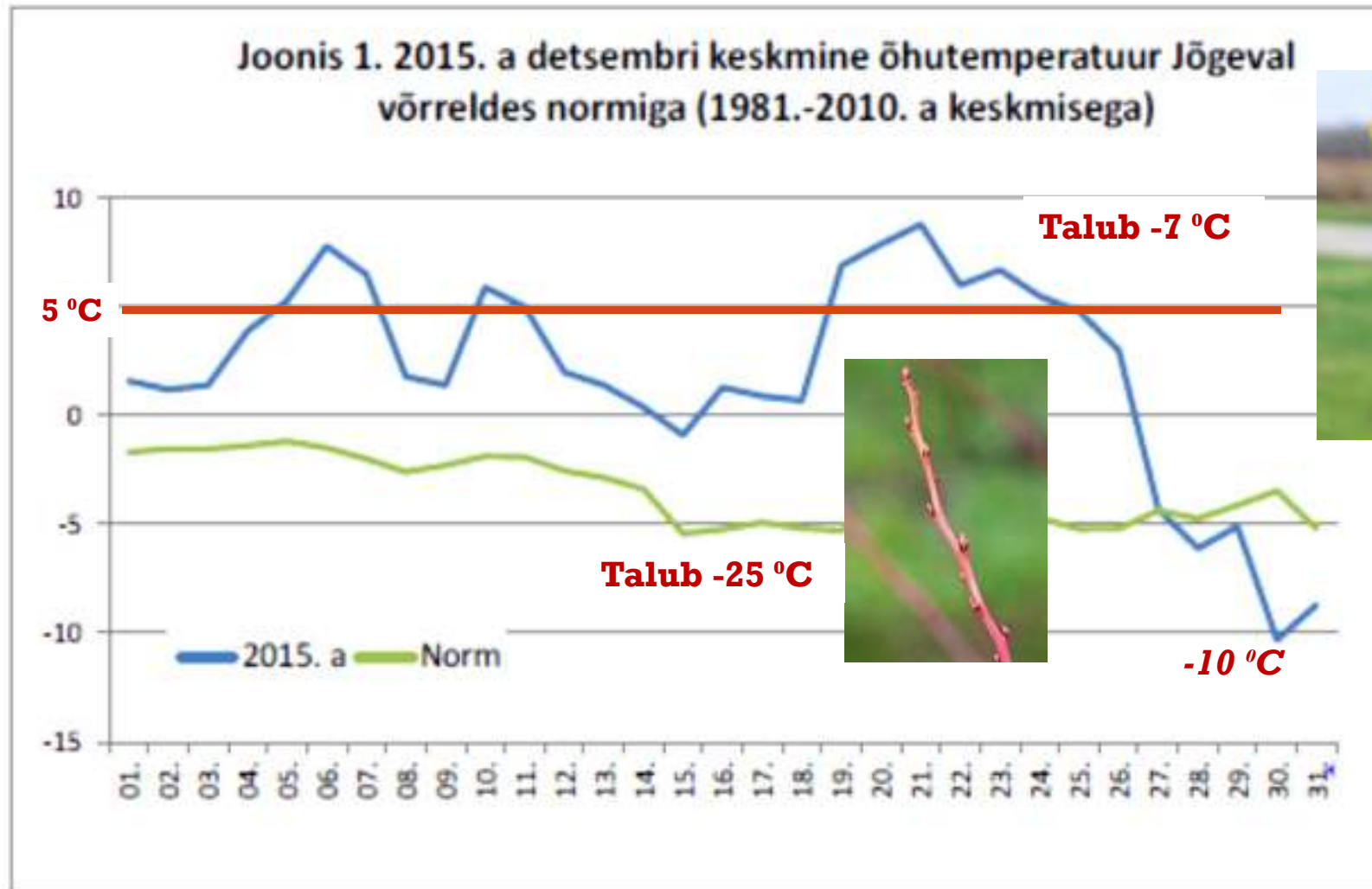
(vt. <http://www.hgtv.com/outdoors/flowers-and-plants/fruit/fruit-of-your-labor-growing-blueberries>; https://georgeweigel.net/wp-content/uploads/2010/01/blueberry_fallcolor2.jpg; <http://msue.anr.msu.edu/uploads/images/Late%20green%20tip.jpg>; <http://www.ameribestsprayers.com/images/blueberry/blueberrybuds.jpg>; <http://2.bp.blogspot.com/-a1amLNK8zk/TwdT5chI9pI/AAAAAAAAAFO/H1LKZ9SF-Uw/s1600/20120105blueberry0008.jpg>)

TEMPERATUURISTRESS: VARIEERUVAD TEMPERATUURID PUHKEPERIOODIL

- Pärast vernalisatsiooni läbimist on taim valmis alustama aktiivset kasvuperioodi
- Temp. üle 5 °C talvel →
pungad hakkavad puhkema (rakkudes kasutatakse ära varusuhkrud) →
pungade külmakindlus väheneb oluliselt
- Suurem osa talvekahjustusi on seotud temperatuuri varieerumisest, mitte väga madalatest temperatuuridest (alla – 20 °C)

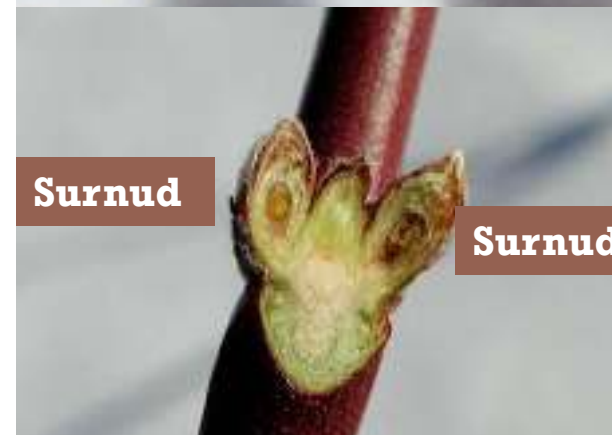
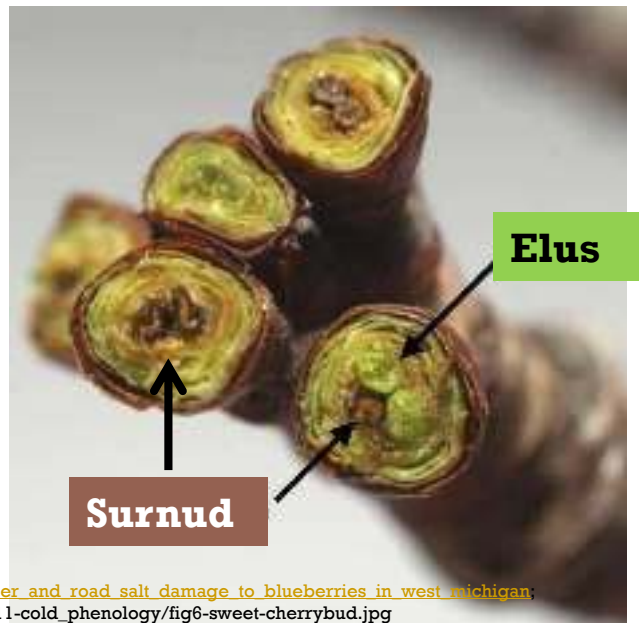

(Joonis artiklist „2015.a detsembrikuu agrometeoroloogiline ülevaade“, <http://www.etki.ee/images/pdf/Ilm2014/2015dets.pdf>)

Talvekahjustustega pungad

(detsembris 8 päeva temp. üle 5 °C, pungad paisuvad, seejärel -10 °C ning õiealgmed hukuvad)

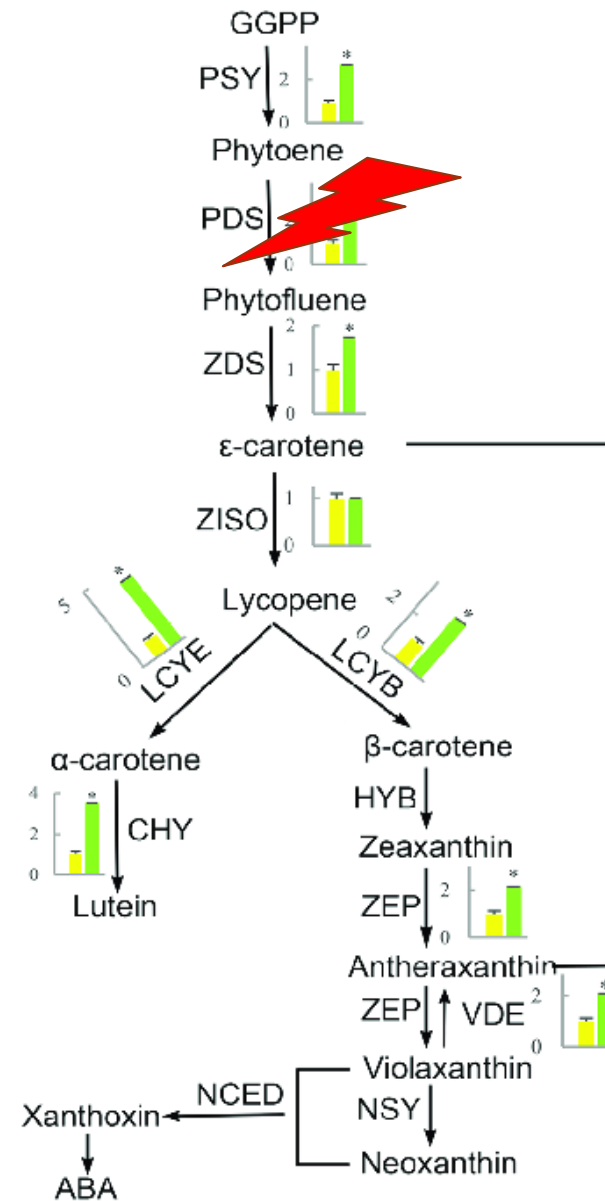
http://msue.anr.msu.edu/news/2014_winter_and_road_salt_damage_to_blueberries_in_west_michigan;
https://intermountainfruit.org/images/ch11-cold_phenology/fig6-sweet-cherrybud.jpg

PESTITSIIDISTRESS

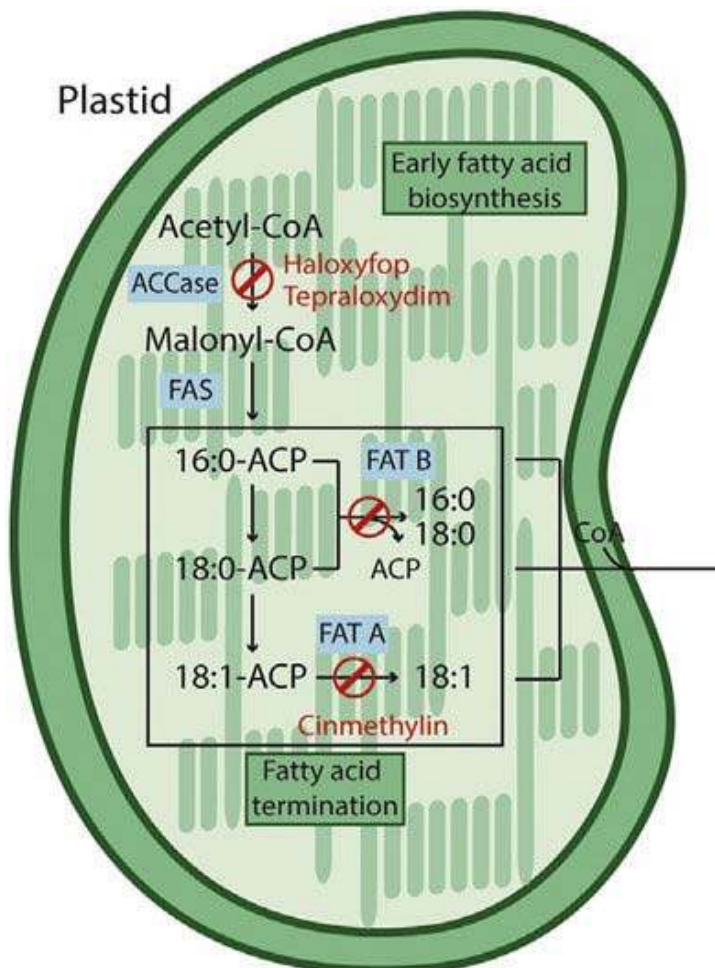
Ainevahetus häiritud

- Katkeb keemilisteks reaktsioonideks vajalike ensüümide töö

Herbitsiidikahjustus
kaeral

PESTITSIIDISTRESS

Herbitsiidikahjustus
sorgol

- Ensüümi atsetüül-CoA - karboksülaasi (ACCase) sünteesi katkemine

https://www.researchgate.net/publication/324660315_A_new_herbicidal_site_of_action_Cinmethylin_binds_to_acyl-ACP_thioesterase_and_inhibits_plant_fatty_acid_biosynthesis; <http://herbicidesymptoms.ipm.ucanr.edu/?selectedCrop=297,161,162,254>

PESTITSIIDISTRESS

Herbitsiidist
põhjustatud
hormonaalsed häired
sojaoal

<https://geneticliteracyproject.org/wp-content/uploads/2017/11/Screen-Shot-2017-11-02-at-1.57.39-PM.png>

PESTITSIIDISTRESS

- Keemiline koostis muutub taime arenedes pidevalt
- Keemiline koostis sõltub taime organist, koest
  - Pestitsiidide (ka fungitsiidid, insektitsiidid) tundlikus varieerub lähtuvalt kultuurtaime keemilisest koostisest
  - Kõrge temperatuur suurendab taimes pestitsiidi tundlikkust

Pestitsiide kasutada soovitatud ajal!!!

https://www.agric.wa.gov.au/sites/gateway/files/styles/original/public/groupI%20head%20distortion%20wheat_0.jpg?itok=XES-Jfq9

groupI%20head%20distortion%20wheat_0.jpg?itok=XES-Jfq9

Vale pestitsiidi pritsimisaeg on esile kutsunud ebanormaalse õisiku arengu

TÄNAN KUULAMAST

